

Verslag Symposium 'De Energieke Stad'

stimuleringsfonds creatieve industrie

architectuur
vormgeving
e-cultuur

groothandelsgebouw
unit c 5.071
weena 723
nl 3013 am rotterdam

p.o. box 29066
nl - 3001 gb rotterdam

t: +31(0)10 - 436 16 00
f: +31(0)10 - 436 06 39
info@stimuleringsfonds.nl

kvk rotterdam: 41133717
bank: ing 67.13.48.426

Op dinsdag 26 maart vormde de Mediamatic Fabriek – gevestigd in de Van Gendthallen te Amsterdam – het toneel voor het derde en laatste jaarlijkse symposium dat het Stimuleringsfonds organiseerde in het kader van een tijdelijk stimuleringsprogramma voor stedenbouw en regionaal ontwerp. Het stimuleringsprogramma werd in de periode 2010-2012 in opdracht van het Ministerie van OCW uitgevoerd en bestond uit een subsidieregeling gericht op het innoveren van de stedenbouwkundige discipline en een flankerend activiteitenprogramma dat dit moest ondersteunen. Tijdens het symposium werd – aan de hand van resultaten uit het stimuleringsprogramma – aandacht besteed aan de veranderende rollen en posities van de discipline en de vernieuwing van de stedenbouwpraktijk.

ACTUELE DYNAMIEK

Het symposium begon met een interview met Monique Vogelzang (directie kunsten, ministerie van OCW), waarin moderator Guido Wallagh haar vroeg terug te blikken op het tijdelijke stimuleringsprogramma stedenbouw. Wat waren de beweegredenen toen en wat is de urgentie nu nog? Een verscherpte aandacht voor stedenbouw en regionaal ontwerp is van belang omdat maatschappelijke en (financieel)economische uitdagingen steeds vaker een ruimtelijke problematiek met zich meebrengen. Urgente thema's zoals krimp, leegstand en stedelijke ontwikkeling onderstrepen de noodzaak om tot oplossingen te komen. Voor het ministerie is het daarom ook in de toekomst belangrijk om in kennis en innovatie te blijven investeren. De creatieve industrie is met name een interessante sector om te ondersteunen, omdat het al jaren een van de snelst groeiende sectoren van de Nederlandse economie is. Nieuwe inzichten ontstaan uit cross-sectorale verbindingen en multidisciplinaire samenwerkingen. Door ook op (inter)nationaal schaalniveau aansluiting te zoeken bij grote maatschappelijke thema's wordt de creatieve industrie als sector bovendien beter zichtbaar.

I. Publieke stedenbouw (in-dienst-van-de-overheid)

Het ochtendprogramma stond in het teken van de publieke stedenbouw. In het flankerend programma is een reeks gesprekken gevoerd met de hoofden stedenbouw van de vier grote steden Amsterdam, Rotterdam, Utrecht en Den Haag (Kopgroep G4) en Antwerpen. De centrale vraag in deze gesprekken was hoe de stedenbouw in dienst van de overheid het beste kan functioneren met sterk verminderde budgetten en stevig gereorganiseerde diensten. Tijdens het symposium deelde deze Kopgroep, vertegenwoordigd door Eric Pasveer (DSO, Den Haag), Pieter Klomp (DRO, Amsterdam) en Kristiaan Borret (Stad Antwerpen), haar bevindingen met een breder vakpubliek.

Erik Pasveer (hoofd stedenbouw en planologie Den Haag)

Als gevolg van de crisis in de stadsontwikkeling en teruglopende grondopbrengsten zijn de eigen ontwikkelmogelijkheden van stedenbouwkundige diensten in Nederland verder teruggelopen. Vanaf de jaren negentig stonden de stedenbouwkundige diensten steeds vaker in dienst van het grond- en ontwikkelbedrijf. In de huidige tijd heeft dat echter tot problemen geleid in de financiering van de stedenbouwkundige diensten zelf. Om efficiënter te kunnen werken zijn de diensten op dit moment flink gereorganiseerd. Reduceren, standaardiseren en faciliteren vormen daarbij de sleutelbegrippen. Reduceren gaat om het inkrimpen van de organisatie, maar ook om het in kaart brengen van verplichtingen en het schrappen van niet-essentiële projecten. Standaardiseren heeft betrekking op het gelijktrekken van handelingen en werkwijzen, maar ook op het uitrollen van kwalitatieve standaard ontwerp oplossingen voor een duurzame inrichting van de openbare ruimte. Faciliteren is gericht op het in beeld brengen van beschikbare locaties, het formuleren van heldere en flexibele plankaders, het begeleiden van initiatiefnemers, het verbinden van partijen en het vereenvoudigen van procedures. Kortom: er is een ontwikkeling gaande van productgericht naar een faciliterend, klantgericht en flexibel aanbod van diensten.

Pieter Klomp (DRO Amsterdam)

Voor de ontwikkeling van de stad is men in toenemende mate afhankelijk van initiatieven vanuit de markt. De ontwikkelruimte die er nog wel is wordt hoofdzakelijk gebruikt om strategisch en anticyclisch te investeren in nieuwe aanjagers voor centrumontwikkeling. Verschuivingen in het opdrachtgeverschap en de dynamiek die daaruit volgt, veranderen de rol en positie van de 'stedenbouwkundige-in-dienst-van-de-overheid' en zorgen voor een uitbreiding van het takenpakket. Tegelijkertijd zijn de stedenbouwkundige diensten, als gevolg van de noodzakelijke reorganisaties, in omvang gehalveerd. Een efficiënte interne en externe communicatie is daarom steeds belangrijker. Om als competente gesprekspartner op te kunnen treden dient de 'stedenbouwkundige-in-dienst-van-de-overheid' over uitstekende communicatieve vaardigheden te beschikken. Daarnaast vormt hij het geheugen van de stad. Hij moet op de hoogte zijn van locatie specifieke situaties en langetermijnvisies. Door met verschillende strategieën voor de korte, middellange en lange termijn op een kwalitatieve en aantrekkelijke stad aan te sturen, probeert men het publieke belang zo goed mogelijk te dienen.

Kristiaan Borret (stadsbouwmeester Antwerpen)

In België is een tegenovergestelde beweging op gang gekomen en gaat men juist meer van een toelatingsplanologie naar een ontwikkelingsplanologie. In het strategisch ruimtelijk structuurplan Antwerpen (s-RSA) 'Antwerpen Ontwerpen' zijn de lange lijnen voor de komende vijftien jaar uitgezet. Er wordt tussen verschillende schaalniveaus geschakeld, wat ervoor zorgt dat de plannen op alle schaalniveaus met elkaar corresponderen. In het structuurplan is prioriteit gegeven aan vijf strategische actiegebieden, waarvoor steeds een ruimtelijke visie, een programma en een actieplan zijn opgesteld. Stedelijke transformaties in deze actiegebieden zijn gebaseerd op gidsplannen. Hierin zijn kaderstellende richtlijnen voor ontwikkeling vastgelegd, maar de eindbeelden zijn niet bepaald zoals dat in masterplannen het geval is. Deze vorm van stadsontwikkeling gaat traag, maar doordat planontwikkelingen langzaam kunnen groeien ontstaat een grotere gelaagdheid wat uiteindelijk meer kwaliteit oplevert. Daarnaast zijn er vijftien strategische hefboomprojecten benoemd die een stimulerend effect zullen hebben op hun omgeving. Voor de ontwikkeling van deze projecten neemt de stad het initiatief. Er wordt daarom met grote belangstelling - en verbazing - gekeken naar de ontwikkelingen in Nederland. Tijdens de kopgroep bijeenkomsten hield Kristiaan Borret zijn Nederlandse collega's regelmatig een spiegel voor. Zijn inbreng was daardoor vaak zeer waardevol.

Wouter van Stiphout (hoogleraar Design as Politics TU Delft)

Wouter Vanstiphout hield een pleidooi om een duidelijke scheiding aan te brengen tussen verantwoordelijkheden van de overheid en die van de markt. Door 'lokale casino grondpolitiek' is de overheid niet meer in staat gebleken reguliere taken goed uit te voeren. Denk aan het achterstallig onderhoud van de openbare ruimte en de verschraling van het maatschappelijke en culturele voorzieningen aanbod. Gemeenten dienen algemene lokale belangen te behartigen en moeten daar ook verantwoording over af te leggen. Daarom gemeenten, trek u terug uit de risicovolle ontwikkelrol en laat het initiatief aan de markt. Onder die voorwaarde kan de belastingruimte van gemeenten worden vergroot en kunnen verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de centrale overheid worden overgenomen.

II. Stedenbouw en Economie

De financiële crisis en de stilgevallen stedelijke ontwikkeling vragen om een vernieuwde relatie tussen stedenbouw en economie. Hoe kan de financiële impasse worden doorbroken en de ruimtelijke ontwikkeling worden gestimuleerd? In de subsidieregeling zijn verschillende projecten ondersteund die zich bezighouden met het verbinden van partijen en het koppelen van ruimtelijke en economische disciplines. Gezamenlijk worden nieuwe rekenmethoden en multidisciplinaire werkwijzen ontwikkeld die de ruimtelijke en economische stedelijke ontwikkeling weer in beweging moeten brengen.

Marco Broekman, Karres en Brands — Urban Dating: Koppelen, rekenen en tekenen

Marco Broekman van het bureau Karres en Brands gaf in dat kader een korte presentatie van het 'Urban Dating' onderzoeksproject, dat zij samen met Stadkwadraat (planeconomie) en De Beuk Organisatieadvies uitvoeren. Het onderzoek heeft geresulteerd in een nieuwe werkwijze voor het ontwikkelen van complexe locaties. Het Urban Dating model brengt initiatiefnemers, financiers en grondeigenaren bij elkaar, stemt belangen en ambities af, geeft financieel en ruimtelijk inzicht door schetsrekenen, maakt financiële gevoeligheden en bandbreedtes in een vroeg stadium inzichtelijk en zorgt voor flexibiliteit door locaties open te programmeren. Het biedt handvatten om de discussie over de te volgen ontwikkelstrategie met alle betrokken partijen te voeren.

Jelte Boeijenga, POP – Rekenen aan de ruimte

Jelte Boeijenga (POP) werkt aan het onderzoek 'Rekenen aan de ruimte', in samenwerking Jan Brouwer (ABF Research) en planologen Gert Middelkoop en Martijn Ubink. In dit onderzoek worden de financiële systemen achter de stedenbouw toegelicht. De huidige context vraagt alle bij stedenbouw betrokken partijen te kunnen meedenken in de financiering van ruimtelijke transformatieprocessen en planning. Voor een sterke positie in het debat is het belangrijk om zicht te hebben op de economische complexiteit. Inzicht in de theorie achter de ruimtelijk-economische principes stellen ontwerpers en stedenbouwkundigen beter in staat om hun plannen van een economische onderbouwing te voorzien. Vervolgens is het belangrijk dat de economische wereld aanhaakt bij opgaven en vraagstukken in de stedenbouw.

III. Nieuwe spelers

Nu traditionele opdrachtgevende partijen zoals overheden en ontwikkelaars hun posities heroverwegen zijn er in de stadsontwikkeling nieuwe spelers zichtbaar. Dat zijn niet alleen particuliere initiatiefnemers, maar ook lokale organisaties en instellingen op het gebied van sport, zorg en onderwijs, het lokale bedrijfsleven en multinationals zoals Philips, Cisco en IKEA. Hoe kan deze nieuwe dynamiek het beste worden gefaciliteerd en wat betekent dit voor de rol van traditionele opdrachtgevende partijen en de positie van stedenbouwkundigen? De volgende partijen zoeken antwoorden op die vragen.

Peter Groot (Departement Tijdelijke Ordening)

Peter Groot van het Departement Tijdelijke Ordening in Arnhem probeert tijdelijke invulling van leegstaande panden en niet ontwikkelde gebieden te stimuleren. Door met een festival-bril naar de stad te kijken en initiatiefnemers en aanbieders van leegstaande locaties via een transitiekaart met elkaar te verbinden kunnen locaties tijdelijk worden geprogrammeerd. Met de flexibele festival insteek kan men gemakkelijk op veranderingen inspelen. Op deze manier kunnen de meest uiteenlopende invullingen eenvoudig worden getest, alvorens tot definitieve ontwikkeling over te gaan. Culturele spelers krijgen als initiatiefnemers en programmeurs een belangrijkere rol in de stedenbouw. Door een gezonde mix van top-down en bottom-up inbreng worden gezamenlijke doelen nagestreefd en creëert men meerwaarde voor de stad.

Marcus Fernhout (CODUM)

Marcus Fernhout heeft een achtergrond in de beleggingswereld. Met zijn bedrijf CODUM ontwikkelt hij op alternatieve wijze nieuwe invullingen voor leegstaande gebouwen en verwaarloosde stukken stad. In de afgelopen vijf jaar is op eigen initiatief en voor eigen risico aan 45.000m² kantooroppervlak een nieuwe creatieve bestemming gegeven, verdeeld over negen gebouwen in Rotterdam, Amsterdam en Arnhem. Via zorgvuldig geselecteerde huurdersgroepen krijgen de gebouwen een nieuwe creatieve identiteit, wat een positief effect heeft op de omgeving. Op deze manier worden plekken opgewaardeerd en maakt men stad. Eerdere successen zoals het Schieblok in Rotterdam zorgen voor politiek draagvlak, wat het doorlopen van procedures versoepelt. Vanuit overtuiging is voor deze activiteiten nooit subsidie aangevraagd.

Websitepresentatie 'De Energieke Stad'

Door de stilte rondom de traditionele opdrachtgevers was het bottom-up initiatief een veelvoorkomend thema in de subsidieregeling. Daarbij werd vaak slechts beperkt aandacht besteed aan het analyseren en het duiden van de betekenis van deze initiatieven voor de stedenbouw. Voegen ze programma en/of kwaliteit toe? En zijn zij gezamenlijk in staat om de stedelijke ontwikkeling te dragen? Om dit uit te zoeken heeft het Stimuleringsfonds in het flankerend programma een opdracht versterkt aan de landelijke architectuurcentra om bottom-up initiatieven in hun omgeving in beeld te brengen en te analyseren.

Uit deze inventarisatie kwam naar voren dat veel initiatieven weinig zichtbaar zijn voor de buitenwereld. Ze komen voort uit persoonlijke motieven, vergen een ander soort investering (creatief kapitaal, vrije tijd et cetera) en zijn vaak zeer lokaal gericht. Er is nauwelijks sprake van kennisontwikkeling en -uitwisseling, waardoor de continuïteit van het initiatief en de gerealiseerde kwaliteit onvoldoende is gegarandeerd. Om bottom-up initiatieven naar een hoger plan te tillen is het essentieel dat opgedane kennis en ervaring onderling worden uitgewisseld. De door het Stimuleringsfonds ontwikkelde website 'De Energieke Stad' wil daar een bijdrage aan leveren (www.deenergiekestad.nl).

Het vraaggesprek tussen Guido Wallagh en redacteurs Francien van Westrenen (Stroom), Arie Lengkeek (AIR) en Joost Beunderman (00:/Londen, tevens redacteur van 'The Civic Economy'), richt zich op de toegevoegde waarde van deze website. Het toekomstbestendig maken van de stad gaat niet over kleine losse initiatieven, maar over het leggen van verbindingen en het ontwikkelen van economische waarde. Ter illustratie werd een toelichting gegeven op een bottom-up initiatief in het Schotse dorpje Fintry. Deze kleine gemeenschap telt 500 inwoners die gedurende 25 jaar voor 5 miljoen pond (ongeveer 7 miljoen euro) gaan profiteren van een windmolen die zij gezamenlijk op een nabijgelegen windboerderij hebben gekocht. Met de inkomsten wordt het dorp verder verduurzaamd en worden lokale maatschappelijke voorzieningen overeind gehouden.

COMING SOON

Na de lunchpauze werd de blik op de toekomst gericht. Naar nieuwe grote opgaven die op het nationale en internationale schaalniveau spelen. Henk Ovink (waarnemend directeur-generaal Ruimte en Water van het Ministerie van I&M) verzorgde de inleiding voor dit programma onderdeel.

Henk Ovink (Wvd Directeur Generaal Ruimte en Water ministerie I&M)

Ovink vertrekt op 1 april naar de VS om de Hurricane Sandy Rebuilding Taskforce te versterken. Hij vervult hierin de rol van Senior Advisor van Shaun Donovan, de Amerikaanse minister van 'Housing and Urban Development'. De taskforce coördineert de wederopbouw van de vorig jaar door de orkaan Sandy getroffen gebieden in de staten New York en New Jersey. Ze heeft een complexe opdracht en ziet er op toe dat de federale overheid in de middelen voorziet die de wederopbouw mogelijk maken. De verouderde infrastructuur moet, zoals president Barack Obama stelt, na de wederopbouw 'zijn berekend op de huidige en toekomstige risico's'. De taskforce heeft de opdracht gekregen om een toekomstperspectief te schetsen voor de manier waarop ontwikkelingen klimaatbestendig kunnen worden gerealiseerd en wat daarvoor moet worden geregeld in governance, financiën en regelgeving.

Ovink geeft voor zijn vertrek nog een aantal adviezen mee. Nederlandse kennis op het gebied van stedenbouw en regionale planning is een exportproduct. Onze deskundigheid wordt gezien, maar de positionering kan beter. Nederlandse stedenbouwkundige bureaus doen het goed, maar op het gebied van opdrachtgeverschap is in de stedenbouw nog terrein te winnen. Daarom stedenbouwers:

1. Omarm de complexiteit; maak het niet simpeler dan het is;
2. Zoen met de bestuurder;
3. Verkoop jezelf beter; expertise trots presenteren > versterkt punt 1 en 2

IV. Internationale opgaven

Veel stedenbouwkundigen zijn actief in het buitenland. Daarbij gaat het niet alleen om het halen en brengen van kennis, maar ook om het veroveren van nieuwe werkterreinen. In dit programma onderdeel werden twee voorbeeldstellende internationale onderzoeken gepresenteerd die met steun van het Stimuleringsfonds konden worden uitgevoerd.

Olivier Thill, Baukuh – 900 km Nile City

Olivier Thill (Atelier Kempe Thill) heeft samen met Baukuh, Bas Princen en Aymen Hashem onderzoek verricht naar de Nijldelta. De Nijl is de levensader in het verder zeer droge Egypte, 900 km lang en een belangrijk landbouwgebied. Tegelijkertijd is de dichtheid vergelijkbaar met die van een stad; 2100 mensen per km². Karakteristieke stedelijke elementen ontbreken, het is een eindeloze herhaling van organisch aan elkaar gegroeide rurale dorpen met hetzelfde patroon. Door de voortdurende bevolkingsgroei (en verstedelijking) staat het gebied als landbouw- en leefgebied onder druk. Om het gebied beter te benutten en te behouden voor landbouw stelt het multidisciplinaire onderzoeksteam dat het noodzakelijk is de hele vallei als één stedelijk systeem te zien. Vervolgens kunnen er op verschillende schaalniveaus (nationaal, regionaal en lokaal) strategieën en ingrepen worden bedacht om deze transformatie te starten. Het project '900KM Nile City' heeft internationaal veel aandacht gekregen door tentoonstellingen op de biënnales van Rotterdam en Venetië en een expositie in het centrum van Caïro.

Michiel Hulshof, Go West Project

Journalist Michiel Hulshof van Go West Project heeft samen met Daan Roggeveen een nieuw onderzoek opgestart 'Chinese steden in Afrika'. Eerder

verrichtten zij een journalistiek onderzoek in China. Door de explosieve groei van Chinese steden is harde data vaak verouderd of zelfs geheel afwezig. Hierdoor is alleen kwalitatief onderzoek mogelijk. Door samenwerking met lokale onderzoekers hebben ze de beleving van de verstedelijking via interviews met een dwarsdoorsnede van de bevolking in beeld gebracht. Ze bevragen het Chinese groeimodel kritisch, niet alleen op stedenbouwkundig niveau, maar ook de economische groei en alle (negatieve) gevolgen voor bijvoorbeeld duurzaamheid. In het onderzoek kwam onder andere naar voren dat China zeer actief is in het bouwen van Afrikaanse steden. De Chinese invloeden zijn zichtbaar gemaakt en de gevolgen in beeld gebracht. Europese bureaus zijn nauwelijks actief in Afrika, maar kunnen door hun kennis op het gebied van stedenbouw en planning een belangrijke kwalitatieve bijdrage leveren aan de ontwikkeling van Afrikaanse steden.

IV. Grote opgaven nu en in de toekomst

In het laatste programma onderdeel voor het slotdebat werd aandacht besteed aan grote planningsopgaven die nu of in de nabije toekomst in Nederland zullen gaan spelen. Naast het verbeteren van het opdrachtgeverschap staan nog twee thema's centraal; regionale planning bezien vanuit de stad en stedelijke transformaties.

Stad en regio

Rogier van den Berg, Zandbelt Van den Berg – Groeikernen Ahoy

Rogier van den Berg van het bureau Zandbelt&vandenBerg presenteerde het onderzoek 'Groeikernen Ahoy!'. Groeikernen zijn net als plofkippen vaak te snel gegroeid, waardoor ze niet meer op hun poten kunnen staan. De infrastructuur, de voorzieningen en het eenzijdige woningaanbod zijn niet meer toereikend, waardoor ze verouderd zijn geraakt. Om verder verval te voorkomen is vernieuwing noodzakelijk. Is het mogelijk om een structurele kwaliteitsslag te realiseren als de middelen beperkt zijn? Om deze vraag te beantwoorden heeft het bureau in samenwerking met gemeenten, corporaties en de stadsregio aan een aantal concrete opgaven in jaren '60 stempelwijken en jaren '70 bloemkoolwijken in Capelle en Spijkenisse gewerkt. Dit soort vraagstukken in de periferie van de stad spelen zich meestal ook af in de periferie van het vakgebied. Men wil vaak alles in een keer oplossen, waardoor de plannen veel te complex worden gemaakt en uiteindelijk stranden. Om het overzichtelijk te houden is een strategisch tien punten plan opgesteld, waarmee bestaande kwaliteiten kunnen worden versterkt en uitgebouwd.

Jandirk Hoekstra HNS/TU Delft – Atelier Kustkwaliteit

Jandirk Hoekstra van H+N+S Landschapsarchitecten heeft samen met de TU Delft, de provincies Noord- en Zuid-Holland, de gemeente Den Haag en Deltaprogramma Kust een onderzoeksprogramma uitgevoerd naar de kwaliteit van de Nederlandse kustzone. Het programma was gericht op het ontwikkelen van nieuwe integrale ontwerp oplossingen die de veiligheid, economie en ruimtelijke kwaliteit van de kustzone moesten verbeteren. Er zijn zeer veel verschillende partijen betrokken bij de brede en complexe opgave van de kustontwikkeling. Deze partijen werken gelijktijdig maar helaas niet altijd interdisciplinair en in samenhang aan dezelfde gebieden en opgaven. Zo kunnen veiligheidsmarges voor de kustverdediging beperkingen opleggen voor de herstructureringsmogelijkheden van badplaatsen. Atelier Kustkwaliteit is een platform waarin de kennis van de instituten en de praktijkervaring van de bureaus, overheden en andere initiatiefnemers aan elkaar worden verbonden om gezamenlijk aan grote opgaven voor de lange termijn te werken. Deze samenkomst van kennis en ervaring heeft veel nieuwe inzichten en ideeën opgeleverd die niet alleen in Nederland ingezet kunnen worden bij het verbeteren van de kustkwaliteit.

Stedelijke transformaties

David Smidt van Gelder, Buro Ruim – Wildernis Nieuw West

David Smidt van Gelder van Buro Ruim doet in het project 'Wildernis Nieuw West' onderzoek naar alternatieve beheermodellen voor de openbare ruimte in naoorlogse wijken. De kwaliteit, het gebruik en het beheer van de openbare ruimte en in het bijzonder dat van de groenstructuren in deze wijken staan ernstig onder druk. Zo ook in Amsterdam Nieuw-West. Door gebrekkig onderhoud is een deel van de groenstructuur zelfs al verwilderd. Bewoners en overheden ervaren dit als een probleem. Buro Ruim onderzoekt of een gecontroleerde verwildering van het cultuurgroen eventueel ook tot nieuwe kwaliteiten zou kunnen leiden die de waardering voor de wijk juist doen stijgen. In dat geval zou het als strategie ingezet kunnen worden binnen de stedelijke (her)ontwikkeling van de Westelijke Tuinsteden. Via concrete voorbeelduitwerkingen maakt Buro Ruim primaire en secundaire winsten inzichtelijk. Tot slot onderzoekt men welke generiek toepasbare instrumenten nodig zijn voor de transitie.

Ronald Rietveld, Rietveld Landscape – Innovatie voor topsectoren

Ronald Rietveld van Rietveld Landscape ziet leegstand en tijdelijke bestemming als grote nieuwe opgaven voor de stedenbouw. In 2010 verzorgde Rietveld Landscape de Nederlandse inzending voor de Architectuur Biënnale van Venetië. Het was een pleidooi voor het benutten van tijdelijke leegstand voor innovatie die kan leiden tot versterking van de economische structuur van Nederland. In het onderzoek 'Vacant NL voor topsectoren: Nu opschalen!' wordt die thematiek doorgetrokken richting het topsectoren beleid van het ministerie van EZ. Rietveld onderzoekt drie casestudies en richt zich daarbij voornamelijk op de topsector creatieve industrie. In de eerste casestudy staat het fysiek verplaatsen van met sloop bedreigd erfgoed centraal. Hierin wordt samengewerkt met Mammoet, een bedrijf gespecialiseerd in groot transport. In de tweede casestudy worden de mogelijkheden verkend om Amsterdam aantrekkelijk te maken als vestigingsplaats voor de app-industrie. Rietveld richt zich hierbij op sequentiële tijdelijke interventies in leegstaand erfgoed. De juridische consequenties van deze ingrepen worden onderzocht door een advocatenkantoor. In de derde case staat matchmaking tussen bedrijven uit de topsectoren en leegstaand vastgoed centraal. Er wordt naar bedrijven gezocht waarvoor het gebruik van leegstaande gebouwen van toegevoegde waarde kan zijn. Het vertrekt niet vanuit het gebouw, maar vanaf een hoger schaalniveau. Wat kan waar en vervolgens op het juiste moment de juiste ankerpersoon vinden bij de plek die beschikbaar is. Op dit moment wordt samen met Studio Frank Havermans aan een geheim project gewerkt in een hangar op vliegbasis Soesterberg, De onthulling vindt plaats op vrijdag 13 september.

V. Debat

De dag werd afgesloten met een toekomstgericht debat, ingeleid door Rients Dijkstra (Rijksadviseur infrastructuur en stad).

Wat staat er op de agenda? Hoe ziet de toekomst van de stedenbouw eruit? En wie zijn de avonturiers, de gidsen, de boegbeelden, de verkenners? En wie hebben de wijsheid in pacht?

Rients Dijkstra (Rijksadviseur infrastructuur en stad)

Rients Dijkstra, Rijksadviseur infrastructuur en stad, verzorgde de inleiding voor het debat. De Rijksbouwmeester heeft zijn eigen positie gedefinieerd, de stad is aan infrastructuur toegevoegd. Dijkstra wil daarom proberen om Rijkswaterstaat een stedenbouwkundige agenda mee te geven, zodat bij de herstructurering van ringwegen bijvoorbeeld ook direct de aangrenzende gebieden worden meegenomen. Daarnaast deed hij een oproep aan de stedenbouwkundige discipline om na te denken over wat nu echt de opgaven van de toekomst zijn.

Collectief en particulier initiatief lijkt leuk, maar maakt maximaal 10% van de totale productie uit. De rest blijft institutioneel. Het is dus belangrijk om het opdrachtgeverschap beter te organiseren. Verder moet alles wat impact heeft op de stad worden samengepakt, waarna het maximale eruit kan worden gehaald. Onderzoek wat de maatschappij te bieden heeft en kijk daarbij niet alleen naar de randverschijnselen, maar ook naar de onderliggende energie. 50 Bottom-up initiatieven maken nog geen stedenbouw. Eerder België!

Endry van Velzen, De Nijl Architecten

Endry van Velzen, van De Nijl Architecten, merkte op dat tijdens het symposium wel andere manieren van denken en nieuwe werkwijzen van stedenbouwkundigen en traditionele opdrachtgevers zijn besproken, maar dat de grote private ondernemingen nog weinig aan bod zijn gekomen. Kern is hoe binnen deze ondernemingen andere werkwijzen kunnen worden gestimuleerd. Stedenbouwer als manager van programma's? De blik is op dit moment nog te veel naar binnen gericht; de notie van wat niet meer kan moet nog omslaan naar wat nog wel kan. Nieuwe energie moet nog loskomen.

Erik Pasveer, DSO Den Haag

Erik Pasveer, DSO Den Haag, reageerde hierop door te stellen dat de relevantie van het vak stedenbouw door deze grote private ondernemingen nog onvoldoende wordt onderkend. Pieter Klomp, DRO Amsterdam, vulde aan dat het niet 180 graden anders is als voorheen, maar dat het een combinatie is van grote en kleine ontwikkelingen door elkaar. Daarnaast zijn er grote verschillen tussen steden onderling. De steden van de G4 groeien nog, ze zijn daarom niet representatief voor andere steden die met stagnatie of krimp te maken hebben. Welke mogelijkheden blijven er nog over wanneer er geen groei meer is en er geen nieuwe spelers meer opstaan die in de stad willen investeren. Hans Thoolen, Coördinator Urban Quality Breda, gaf aan dat dit onderwerp nog eens in een G32 bijeenkomst besproken zou kunnen worden. Naar aanleiding van deze reacties concludeerde Guido Wallagh dat lokale overheden in hun herpositionering een aantal flinke stappen hebben gezet, maar dat extra stappen waarschijnlijk nodig zullen zijn.

Janny Rodermond, Directeur Bestuurder van het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie

Janny Rodermond, Directeur Bestuurder van het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie, stelde dat de onzekerheid over de positie van stedenbouw voorlopig nog zal blijven bestaan, maar dat nu ten minste wel beter in beeld is gebracht wie de partners zijn waarmee kan worden samengewerkt. Stedenbouwkundigen hebben een periode van bezinning en evaluatie achter de rug, maar ze hebben nog geen eigen agenda geformuleerd. Daarnaast zijn er in het opdrachtgeverschap nog enkele ontwikkelingen gaande die om antwoorden vragen, want zet de tendens van democratisering door of berust het zo meteen toch weer bij enkele grote spelers. De driehoek stedenbouw, politiek en economie blijft daarom een interessant onderwerp. In de AARO-programma's die het Stimuleringsfonds in opdracht van het ministerie van I&M uitvoert zijn drie thema's benoemd die hiermee verband houden; Opdrachtgeverschap, Stad en regio (wellicht met een wateropgave) en Stedelijke transformaties (over stedenbouw zonder grondopbrengsten?). Wat deze programma's verder inhouden wordt voor de zomer bekend gemaakt. Hou de nieuwsberichten van het Stimuleringsfonds dus in de gaten!